

SURURÎ'NİN ŞERHİNDE İMLÂ PROBLEMLERİ

*Bilal ELBİR**

ÖZET

İmlâ, Eski Türk edebiyatı alanında çalışan akademisyenlerin karşısında bir problem olarak her zaman güncelliğini korumuştur. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl üzerinde çalışırken yaşadığımız imlâ problemlerinin dile getirilerek çözüm arayışlarına katkı sağlamayı hedefleyen çalışmamızda, Farsça, Arapça ve Türkçe kelimelerin imlâlarına dair değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İmlâ, Şerh-i Şebistân-ı Hayâl, Surûrî, Türk Edebiyatı.

ORTHOGRAPHY PROBLEMS ON SURÛRÎ'S ŞERH

ABSTRACT

Orthography has always been to keep to date as a problem for academicians who studies sphere of old Turkish Literature. When we studie about Şerh-i Şebistân-ı Hayâl, we confronted with various of ortography problems. İn this study, giving voice, these problems of orthography, we aim that supplement of seeking. Besides, we evaluate concerning, Persian, Arabic and Turkish orthographies of vocable.

Key Words: Orthography, Şerh-i Şebistân-ı Hayâl, Surûrî, Turkish Literature

SURÛRÎ VE ŞERH-İ ŞEBİSTÂN-I HAYÂL'İ

Surûrî, tefsir, tıp, hadis, fıkıh, mantık, ilm-i nücûm, edebiyât ve şerh gibi birçok sahada eser kaleme almış olan bir âlim ve edebiyatçıdır. Arapça, Farsça ve Rumca'yı iyi bir şekilde bilen Surûrî hakkında, kaynaklar, geniş kültürlü bir insan olduğunu ifade etmektedirler(İsen, 1990: 425). Şuarâ tezkirelerinde Surûrî'nin eserlerinin sayısı konusunda farklı bilgiler bulunmaktadır. Evliyâ

* Dr., Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Demirci-MANİSA

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

Çelebi Surûrî'nin eserlerinin sayısının 150 olduğunu ifade etse de şu ana kadar tespit edilen eserleri 35'i aşmamıştır.

Eserlerini Arapça, Farsça ve Türkçe olarak üç dilde yazmış olan Surûrî, yapmış olduğu çalışmalarla Arap ve Fars dillerine olan hâkimiyetini ortaya koymuştur. Eserlerinin çoğunu şerh ve haşiye çalışmaları oluşturmuştur. Surûrî müderrislik yaparken Arapça ve Farsça ilmî ve edebî eserlerin kavranması noktasında çabalar sarf eder. Yapmış olduğu şerh ve haşiyelerle derslerini bir te'lif eser hâline getirmiştir. Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-Şuarâ'da Surûrî hakkında değerlendirmede bulunurken onun şerh ve muammâ konusundaki maharetine işaret etmiştir: "Gâh mu'ammâların müşkilleri anın halliyle gûşâyış bulurdu, gâh şâirlerin nihâl-i hayâlleri reşahât-ı sehâb-ı islâh u tashîh ile nümâyış bulurdu..."(Owens, 1971: 153-b).

Surûrî hakkında, yaşadığı yüzyıl içerisinde yazılmış olan tezkirelerin tamamı olumlu kanâat belirtmemişlerdir. Mustafa bin Cârullâh tarafından yazılan Tezkiretü'ş-Şuarâ'da Surûrî avâma hitap eden bir kişi olarak nitelendirilir. "Gülistân ve Bostan'a ve Dîvân-ı Hâfız'a ve Mesnevî'ye şerhleri vardır. Erbâb-ı irfân yanında çendân makbûl değildir. Lâkin avâm içinde küllî rağbet ve i'tibârı vardır. Eş'ârı dahi bî-şümârdır..."(Kutluk,1997: 119).

16. yüzyılın tezkirecilerinden olan Sehî de Surûrî'yi değerlendirirken tedbirli, marifetli, iyi hasletli gönlü şen bir kişi olarak tanıtır. "Ayrıca Mevlânâ Abdurrahman Câmî ve Hüseyin-i Ahlâtî'nin muammâ fenninde yazdıkları risâlelere şerh yazmış anlaşılması güç yerleri halledip gayet kolay, zor yerlerini açıp açıp ayan beyân etmiştir" diyerek tanıtmaktadır(İsen, 1998: 104).

Surûrî'nin yazmış olduğu eserlere baktığımızda şerh ve haşiye alanında yoğunlaştığı görülmektedir

Surûrî, Fettâhî-yi Nişâburî'nin Şebistân-ı Hayâl adlı girift eserini Şerh-i Şebistân-ı Hayâl adıyla şerh etmiştir. Şebistân-ı Hayâl üzerine Surûrî'den başka şerh çalışması yapan sanatçıya yaptığımız incelemeler esnasında rastlanılamamıştır. Akşehirli Abdurrahman Gubârî'nin Şebistân-ı Hayâl'e nazîre mahiyetinde bir çalışması vardır. Gubârî bu çalışmasını Şehzâde Bayezid vak'asından dolayı Yenihisar'da mahpus bulunduğu esnada yazmaya başlamış ve Mekke'de tamamlamıştır. Eserin Süleymaniye Hacı Mahmud Bölümü 3830 numarada ve Manisa İl Halk Kütüphanesi 2775 numarada kayıtlı iki nüshası bilinmektedir (Parmaksızoğlu, 1950: 351).

Fettâhî'nin Şebistân-ı Hayâl adlı eseri, dînî bir eser olması yanında harf ve kelime oyunları ile dolu girift bir muammâ özelliği de taşımaktadır. Şârihlerin bu esere ilgi göstermemelerinin bir sebebi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

eserin çözümlenmesi zor yapısının olmasıdır. Fettâhî'nin eserlerinin çoğu alegorik bir özellik taşırlar. İbn Sinâ, Hâce Abdullah-ı Herevî, Sühreverdî el-Maktûl gibi sembolik mahiyette eser yazmış olan sanatçılar Fettâhî'yi etkilemiştir.(Yazıcı, 1995: 485).

TENKİTLİ METİN NEŞRİ

Klâsik Türk Edebiyatı sahasında yapılan çalışmalarda tenkitli metin oluşturma önemli bir yer tutar. Günümüzde metin neşri çalışmalarından ziyade, metin analizi ve tematik çalışmalar öne çıksa da tenkitli metin neşri hâlâ önemini korumaktadır. Aslına uygun tarzda ortaya konmayan bir metinle ilgili yapılacak analiz ve değerlendirmeler de kıymetten yoksundur. Tenkitli metin neşrinde imlâ problemine değinen araştırmacıların çoğu, bu durumun düzeltilmesi gerektiği düşüncesini taşımaktadırlar. “Bir kaynak eser metninde, bir yandan Türkçe'nin tarihî gelişme şartlarından doğan zamana bağlı değişimler, bir yandan dilin yazı ve imlâsı ile fonolojisi arasındaki ayrılıklar, bir yandan da orijinal metne ait dil özellikleri ile o metnin istinsah devirlerine ait özelliklerin birbirine karışmış olması ve bunların ortaya koyduğu sorunlar, metin yayını yapan araştırmacıları iç içe girmiş çeşitli güçlüklerle karşı karşıya bırakmıştır”(Korkmaz, 1979: 67-68).

Harf İnkılâbı'yla birlikte başlayan Eski Harfli Metinler'in İmlâsı problemi akademik çalışmalar için bir handikapa dönüşmüştür. Transkripsiyon adlandırması yerine çeviri yazı adlandırmasını kullanmayı tercih eden İsmail Ünver, Batılı Türkologlar'ın bizden çok daha önce çeviri yazı problemiyle karşılaştıklarını ve çözümler ürettiklerini dile getirdiği yazısında düşüncelerini şöyle dile getirir. “Çevriyazı konusu, ülkemizde Arap kökenli Türk alfabesiyle yazılmış metinlerin Latin kökenli Türk alfabesine aktarılmaya başlamasıyla gündeme gelmiştir. Türk dili ve edebiyatıyla ilgilenen batılı bilginler, çevriyazı işiyle bizden çok daha önce ilgilenmek zorunda kalmışlar; aralarında tam bir benzerlik bulunmamakla birlikte, her çalışmada kendi içinde tutarlı, anlaşılabilir bir çevriyazı sistemi uygulamışlardır. Bugün batılı ve Türk bilim adamları, her bakımdan tutarlı ve birbirine benzer bir çevriyazı sistemi kullanmaktadırlar. Bu konuda değişik sebepler sıralanabilirse de batılıların Türkçe'deki Arapça ve Farsça sözleri o dillerin ses özelliklerini yansıtabilecek biçimde tespit etmeye çalışmaları farklılıkların en başında gelmektedir” (Ünver, 1993: 53-89).

Eski metinlerin neşrinde en temel gaye, belli bir dönemde yazılmış ve döneminin dil özelliklerini yansıtan eseri yazarın orijinal

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

diliyle, ilgilenenlere doğru bir şekilde sunmaktır. Bunu kendisine gaye olarak edinen kişi Türkçe'yi hakkıyla bilmesi gerektiği gibi, Arapça ve Farsça'yı da yeterince bilmesi gerekmektedir. Popüler olarak yapılan metin neşirlerinde çeviri yazıya dair kuralların ihlâl edilmiş olması, akademik çalışmalar için bir kıstas olarak kabul edilemez.

Çalışmamızda Surûrî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl adlı eserinin tenkitli metin neşri yapılırken imlâ konusunda karşılaştığımız problemler ve ürettiğimiz çözüm yolları sunulmaya çalışılacaktır. Aslında basit gibi görülen yazım konusunun böyle örneklerle ortaya konulması ileride yapılacak çalışmalar için yol gösterici olur kanaatini taşıyoruz.

A-ÖZEL İSİMLER

Özel isimlerin yazımıyla ilgili günümüz yazım kurallarından büyük harfle başlatılması kuralına harfiyen uyulmuştur.

Şeyh Hocendînüñ nefâyis  ar ularınuñ bir  addi vardur ki per i anda  ayr ndur. (Elbir, 2003: 134).

Özel isimlerden sonra gelen kesme i areti kullanımı uygulamasına  alışmamızda yer verilmemiştir. Yukarıdaki örnekte gör ldüğü gibi Hocendin n kelimesi kesme i aretiyle ayrılmamıştır. Bu uygulamaya metnin orijinal halinden daha fazla uzaklaşılması düşüncesinden dolayı yer verilmiştir.

Farsça tamlama şeklinde olan yer adlarının yazımında tamlamalı şekli tercih edilmiştir.

“Cebel-i Ra met üzere toğmuş güneşdür.”(Elbir, 2003: 117).

Allah kelimesi ile kurulan tamlama halindeki kelimelerde ilk kelimedenden sonra gelen kesme i areti kullanmak yeterli gör lmüştür. Bu yazım şekli artık kabul gören bir uygulama h line gelmiş denilebildiği için tercih edilmiştir.

“Ehlu'll h  arflerine uyanıklık g zi ile naz r kıl t  bir ve otuz ve beş  adedini m ştehil bulasın” (Elbir, 2003: 148).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

B-ÜNLÜLER

Çalışmamızda ünlülerle ilgili olarak karşılaştığımız en önemli problem kapalı e meselesidir. Bunu göstermek için iki farklı yol takip edilmiştir. Birinci olarak, Eski Türkçe i sesinin, Batı Türkçesi'nde é sesine karşılık geldiği fakat imlâda y ile yazıla geldiği görüşü, ikinci olarak da imlâ sistemimiz sağlam olmadığı için i ile yazımın tercih edilmesi görüşü. (Horata, 1992: 3)

“Feth-i [S145b] şād ile olıcağ şarğ yeli démek olur. Aña binā'en bād-ı civānī dédi. Ve kesr-i şād ile olıcağ oğlanlık démek olur” (Elbir, 2003: 337).

Er- fiilinin yazımında da ir- şekli değil ér- şekli tercih edilmiştir. Bu konuda dilciler kendi arasında bir birlik sağlayamadıkları için eserin yazıldığı dönemi dikkate alarak böyle bir tercihte bulunduk.

“Ya'ni elleşüp infāk éderler ve [S146a] lafz-ı mulaḥḥī bu ma'ñinüñ yüz göstericisidür ki evvelinüñ millet ya'ni melâlete ve âḥirinüñ ḥay ya'ni cem' étmeğe delâleti vardır. Şan'at budur ki mulaḥḥī lafzını iki cüzden mürekkeb i'tibâr éyledi” (Elbir, 2003: 338).

C-ÜNSÜZLER

Tenkitli metin neşrinde ünsüzlerin yazımı konusu da problemlili konulardandır. Kelime sonlarında yer alan b-p ünsüzlerinin yazımı problemlili olduğu gibi, d-t ünsüzlerinin yazımı da problem arz eder. Çalışmada -up, -üp gerindiumlarının yazımında “b” yerine “p” şekli kullanılmıştır. “Gelüp, tutup” gibi.

“Mışra'ı şānīde kâfiye olan mīr lafzı merden lafzından müştak olup zūd lafzı ile terkīb olunup [M218b] vaşf-ı terkībī kılınmışdur” (Elbir, 2003: 355).

Ünsüzlerle ilgili bir diğer problem d-t ünsüzlerinin yazılmalarıdır. Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde d olan sesler t şeklinde yer almaktaydı (Ergin, 1980: 92). Bundan hareketle orijinal halini muhafaza ettik.

“Zikr ki dérsen geç şerr tağıtmağdan” (Elbir, 2003: 223).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

Ç-ÖN EKLERİN YAZIMI

Dilimize Farsça ve Arapça'dan girmiş olan ön eklerin yazılması konusunda bir birliktelik yoktur.

“*‘Aynü ‘azābin bi-nūri’l-‘afvi izā tala‘at*” (Elbir, 2003: 125).

“*Eğ̃er mūneccim raqam-ı taqvīm-rā perīşān kuned mūtevaqqī vū mūtekavvī be-cem‘iyyet şūd vū eğ̃er remmāl dil-rāst der-pīş āverd hūyeş-rā ermel ü bi-hāsıl bīned*” (Elbir, 2003: 209).

“Güneş gibi bizim başımız üzre semâ hem-seridür” (Elbir, 2003: 63).

Farsça olumsuzluk eki olan nâ'nın yazımında da nâ-şeklini tercih ettik.

“Merdüm-i rāst elif-i rāstgārī gibi restgārlik ortasında ser-efrāzlığı var ve nâ-merd-i kec hūrūf-ı kec gibi tamām-ı eczāsı kecī üzre delālet éder” (Elbir, 2003: 241).

D-KELİME SONUNA VE BAŞINA GELEN EKLER

Kelimelerin sonuna gelen yapım eklerinin yazımı konusunda farklı uygulamalara rastlamak mümkündür. Kelimelerin üzerine gelerek yeni bir kelime oluşturan yapım eklerinin yazımının birleşik olması kuralına uyulmuştur. Bâr, bâz, hâne, fâm, gâh vb. yapım ekleri hep birleşik yazım tercih edilmiştir.

“Cāygāh ya‘ni duracağ̃ yer ma‘nāsınadır” (Elbir, 2003: 287).

“Evvelâ ma‘nâ-yı metni eylerüm rūşen beyân” (Elbir, 2003: 53).

Kelime sonuna gelen isim hal ekleri çizgiyle ayrılarak yazılması çalışmamızda kullanılmıştır.

“*Dihed düşmen ü dost-ra nīş ü nūş*” (Elbir, 2003: 233).

Kelime başına gelen hal eklerinin yazımında da ayrı çizgiyle ayrılarak yazma uygulamasına yer verilmiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

“*Ne ez-vazîfe [M86b] ümîdi ne ez-keseş tersîst*”
(Elbir, 2003: 199).

“*Rûzî yekî-râ ez-rindân-ı destâr der-pâ keşân girifte
bûd vü be-zindân*” (Elbir, 2003: 203).

“*Der-lafz-ı va^cz ‘ayn-ı dil âmed delîl-i ân ki*” (Elbir,
2003: 203).

E-ATIF TERKİPLERİ

Atif terkipleri iki kelime arasına vav harfi getirilerek yapılır. Bu tür yapılar dilimizde tekrar grubu olarak nitelendirilir. Atif terkiplerinin yazımı konusunda da farklı uygulamalara rastlamak mümkündür. Nâz-ü-niyâz yazımında olduğu gibi iki çizgi arasına alarak yapılan yazma uygulamalarına yer verilmiştir. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl adlı tenkitli metin çalışmasında iki çizgi arasına almadan yazma kuralına uyulmuştur.

“*Naẓm ü neşri bir şanâyî^cdür şebistân-ı hayâl*” (Elbir, 2003:
53).

F-NOKTALAMA İŞARETLERİ

Şerh-i Şebistân-ı Hayâl, nesir ağırlıklı bir eserdir. Nesirde cümlelerin doğru anlaşılmasını sağlamak için noktalama işaretleri büyük bir önem taşırlar. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl’in tenkitli metni oluşturulurken noktalama işareti olarak nokta ve üst üste iki nokta kullanımlarına yer verilmiştir. Nokta cümlelerin başlangıç ve bitiş yerlerini belirtmesi ve anlamı bulmayı kolaylaştırması açısından kullanılmıştır.

“*Guşşadan ğayrı görmedi ihtiyâc iflâsından. Şan^cat budur ki naqd-i râş lafzında râdan murâd şan^cata nazar ħarf-i râdur ki bunda melfûzı murâddur. Kaçan isrâf lafzında râ olmasa esef olur*” (Elbir, 2003: 276).

Tenkitli metin neşrinde orijinal metni oluşturmak asıldır. İki nokta üst üste işareti açıklama yapılacak bölümlerde kullanılmıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

“Terceme: Mîm manşıb-ı mührdür başdan çün ol ref^c oluna. °Āķıbet naşb-ı belâ olur ol ehl-i manşıba. Şağal-i dünyâ her ne deñlü [M154a] tâc-ı serdür ola. Ğaldurur öñde geğer ehline āķır manşıba” (Elbir, 2003: 277).

G-İSİM VE SIFAT TAMLAMALARI

İsim ve sıfat tamlamalarının yazılmasında farklı örneklere rastlamak mümkündür. Gülnâr kelimesinin gül-nâr şeklinde de yazımına yer veren tenkitli metin neşirleri vardır. I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu’nda Adnan İnce tarafından şöyle bir öneri sunulmuştur. “İsim ve sıfat tamlaması durumundaki bu yapıların Türkçeye kelimesi kelimesine çevirisi yapılabiliyorsa(heft kişver gibi) ve birleşik kelime değılse bunlar ayrı yazılmalı. Bu tür tamlamaların Türkçeye çevirisinde ek ilavesi gerekiyorsa (seylâb: sel suyu gibi), kelimelerde anlam kayması meydana gelmiş ve tamlama kalıplaşmışsa (şesşper: topuz gibi) bunlar bitişik yazılmalı”(İnce, 1992). Biz de çalışmamızda bu ilkeye uyduk.

“Şafi^cî şes-[M50a] farz^c güft vü şes-cihet-râ nür dâr” (Elbir, 2003: 158).

“Amel-dâr gû ez-nâm-ı ğod pend ber-dâr ki evveleş^c amel est vü āķır dâr” (Elbir, 2003:186).

“Şes-cihet der-dil-i ü yek-cihet ez-vech-i ilâhî” (Elbir, 2003: 228).

“Ve e^cādî eğer yek-pâr der-rüy izhâr yegâneğî kunend der-ķafâ ez-biğâneğî hemân zâlim ü °ādi bāşend” (Elbir, 2003: 246).

“Biri sib [M81b] dūr ki dil-bend ma^cnâsınadur ve biri āhdur ki anuñ °aķabinedür” (Elbir, 2003: 193).

“Eđerçi dost be-zâhir dü-rü-nümüd be-bîn” (Elbir, 2003: 245).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008

“Dest-nişinlerden ba[°]zı çün âbdest [°]azmi üzre ser-i desti yurlar” (Elbir, 2003: 157).

“Ve bāb-ı çihārum olduğı için ribā[°] lafzımı ve cār-had lafzımı” (Elbir, 2003: 142).

SONUÇ

Şerh-i Şebistân-ı Hayâl’in tenkitli metninin neşriyle ilgili çalışırken karşımıza çıkan problemleri ortaya koymayı amaçladığımız bu çalışmada, Türk Edebiyatı’nda metin neşri yapan akademisyenlerin bir birliğe ulaşmaları gerektiği kanaati hâsıl olmuştur. Tenkitli metin neşriyle ilgili yıllar önce dile getirilen düşünce “Bu şerait dâhilinde yapılan tetkikler, nihayet bir gün usuller bulacak, kaideler tesbit edecektir. Fakat bunun için filolojinin Avrupa’da uzun asırlarda geçirdiği tekâmülün bizde de geçirilmesi zarurî olacak ve bu bize çok zaman kaybettirecektir”(Ateş, 1942: 254) hâlâ uygulamada kendisine yer bulamamıştır.

Üniversitelerimizde tenkitli metin neşriyle ilgili çalışan akademisyenlerin katılımı sağlanarak bir el kitabı hazırlanıp bütün bölümlere dağıtılması gelecekte yapılacak çalışmalar için önemli bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- ATEŞ, Ahmet (1942), Metin Tenkidi Hakkında (Dâsitân-ı Tevârih-i Âl-i Osman Münasebeti İle), Türkiyât Mecmuası, C: VII-VIII, İstanbul.
- ELBİR, Bilâl(2003), Surûrî’nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl’i Metin-İnceleme, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.
- ERGİN, Muharrem (1980), Türk Dili, İstanbul.
- HORATA, Osman(1992), Klasik Edebiyatımıza Ait Metinlerin Neşrinde Karşılaşılan İmlâ İle İlgili Bazı Problemler,17-18 Ocak 1992, İlesam, Ankara.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/6 Fall 2008*

-
- İNCE, Adnan (1992), Tenkildi Metin Kurmada Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri, I. Eski Türk Edebiyatı Kollojumu, İlesam, Ankara.
- İSEN, Mustafa(1990), Latîfî Tezkiresi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustaf (1998),Heşt – Behişt (Sehî Bey), Akçağ Yay., Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep (1979), Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayımında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler, Türkoloji Dergisi, C:VIII, Ankara.
- KUTLUK, İbrahim (1997),Tezkiretü'ş-Şuarâ ,T.T.K., Ankara.
- OWENS, M.(1971), Meşâirü'ş- Şuarâ(Âşık Çelebi), London, Yk. 153-b.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet(1950), 'Abdurrahman Gubârî'nin Hayatı ve Eserleri' İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi, S:2, İstanbul.
- ÜNVER, İsmail (1993), Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler, Türkoloji Dergisi, C:XI, S.I, Ankara.
- YAZICI, Tahsin (1995), Fettâhî, İslâm Ansiklopedisi, C:XXII, T.D.V. Yay., İstanbul.